

УДК 330.322

КАПІТАЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Є. М. Палига¹, Т. Ф. Сидорченко²

¹ Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна

² Бердянський державний педагогічний університет,
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, 69002, Україна

Досліджено капітальне будівництво як індикатор економічного розвитку. Адаже у сукупності з машинобудуванням капітальне будівництво формує матеріальну основу інвестиційно-виробничої діяльності, забезпечуючи формування й розвиток виробничого потенціалу матеріальної сфери, його інфраструктури. Виконано оцінку стану будівельної галузі за допомогою аналізу динаміки частки будівельної галузі в структурі ВВП за останні роки. Наведено характеристику й аналіз індексу будівельної продукції. Виконано аналіз капітальних інвестицій за видами активів, розглянуто структуру капітальних інвестицій за джерелами фінансування. Доведено, що одним із засобів розвитку капітального будівництва, який дає змогу залучати значні приватні фінансові ресурси, зокрема міжнародні, є державно-приватне партнерство.

Ключові слова: капітальне будівництво, інвестиції, будівельна галузь, капітальні інвестиції, державно-приватне партнерство.

Постановка проблеми. Призначенням будівництва як галузі матеріального виробництва є створення основних фондів виробничого і невиробничого призначення та відновлення основних засобів всіх учасників економічної системи.

Капітальне будівництво є індикатором економічного розвитку національного господарства і потребує постійного аналізу та уваги. Капітальне будівництво як найважливіша галузь матеріального виробництва країни є головним джерелом розширеного відтворення основних фондів. Воно визначає зростання матеріально-технічної бази держави, відіграє провідну роль у поліпшенні житлових і культурно-побутових умов життя як окремих осіб, так і суспільства загалом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань функціонування та розвитку будівельної галузі економіки у сучасних умовах присвячені праці таких науковців, як Л. Г. Левіт, А. І. Ажаман, Ю. М. Сафонов, В. Г. Олюха, Б. М. Литвин та інші. Але багато питань щодо сучасного стану та перспектив розвитку будівельної галузі, які є актуальними, залишаються мало розкритими в науковій літературі та потребують подальших досліджень.

Мета статті — проаналізувати та обґрунтувати теоретико-методичні засади функціонування будівельного комплексу як чинника економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Капітальне будівництво, напевне, як ніяка інша галузь економіки, створює велику кількість робочих місць. У сфері капітального будівництва так чи інакше беруть участь різні галузі національної економіки, які забезпечують будівництво металом і металоконструкціями, цементом, лісоматеріалами, будівельними машинами, транспортом, паливом та енергетичними ресурсами. У будівництві використовуються 50 % продукції промисловості будівельних матеріалів, приблизно 18 % металопродукату, 40 % пиломатеріалів, понад 10 % продукції машинобудівної промисловості. Будівництво обслуговують майже всі галузі промисловості. Для перевезення будівельних матеріалів, будівельних конструкцій і будівельної техніки використовуються майже всі види транспорту: автомобільний, залізничний, річковий, морський і повітряний. Розмір транспортних витрат на будівництво досягає 20 %. За обсягом використаної продукції і кількості зайнятих людських ресурсів на будівельну галузь припадає десята частина економіки країни. У процесі створення основних фондів у вигляді готових до експлуатації будівель, споруд і їх комплексів беруть участь робочі кадри, знаряддя праці і матеріали. При взаємодії основних елементів будівельного процесу і створюється кінцева будівельна продукція [1].

Разом з машинобудуванням капітальне будівництво є матеріальною основою інвестиційно-виробничої діяльності, забезпечуючи формування й розвиток виробничого потенціалу матеріальної сфери, його інфраструктури. Впливовість будівництва полягає в тому, що, здійснюючи монтаж устаткування, разом зі спорудженням будівель, воно забезпечує введення в дію підприємств і, відповідно, завершує процес їхнього створення. Та додаткова праця, яка затрачається в будівництві на монтаж устаткування, є фактично завершальним етапом створення знарядь виробництва машинобудівною промисловістю. Про це наочно свідчать цифри, згідно з якими 50 % капітальних інвестицій становлять інвестиції у будівлі та споруди і майже 40 % капітальних інвестицій направляється на придбання машин, обладнання та транспортних засобів (табл. 1).

Таблиця 1

**Капітальні інвестиції за видами активів
(відсотків до загального обсягу)**

	2015	2017	2018	2019	2020	2021 ¹
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Інвестиції у матеріальні активи	93,3	96,3	93,7	96,2	95,1	95,5
Будівлі житлові	16,7	11,9	9,9	9,3	6,9	9,1
Будівлі нежитлові	15,9	14,6	15,4	16,1	15,5	13,5
Інженерні споруди	18,7	17,5	19,2	23,9	25,2	28,0
Машини, обладнання та інвентар	30,9	34,5	32,4	31,8	31,8	30,0
Транспортні засоби	7,2	13,4	12,8	10,5	9,9	10,3
Земля	0,5	0,5	0,3	0,3	0,4	0,4
Довгострокові біологічні активи						
Рослинництво та тваринництво	1,0	0,8	0,8	1,0	1,0	0,9
Інші матеріальні активи	2,4	3,1	2,9	3,3	4,4	3,3
Інвестиції у нематеріальні активи	6,7	3,7	6,3	3,8	4,9	4,5

¹ Дані за січень-грудень

Джерело дані [2]

Будівництво як економічний процес є відображенням безперервної інвестиційної діяльності власників капіталу, що здійснюється протягом життєвого циклу будівель чи споруд, у які вкладається цей капітал. Будівельна галузь України здійснює значний бюджетоутворюючий та водночас стратегічно важливий вплив на розвиток як національної економіки загалом, так і на розвиток соціальної інфраструктури країни.

Що стосується функціонування будівельної галузі в останні роки, то тут варто проаналізувати макроекономічні показники, зокрема внесок будівельної галузі в структуру валового внутрішнього продукту (рис. 1). Як бачимо на діаграмі, частка будівництва у структурі ВВП у 2020 році сягає 2,8 %, цей показник має стійку тенденцію до зростання, починаючи з 2015 року (рис. 1).

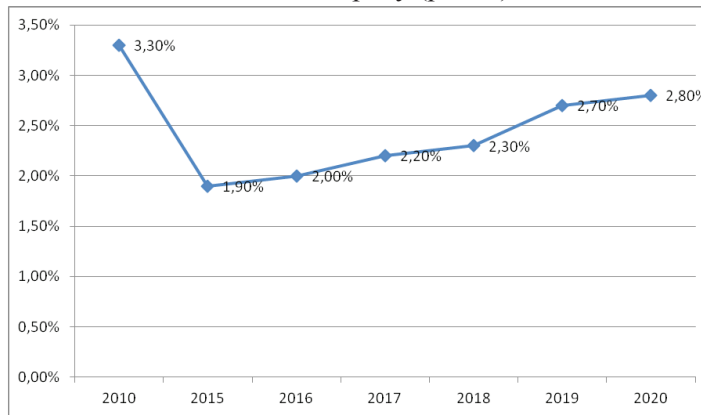

Рис. 1. Динаміка частки будівництва у структурі ВВП за 2010, 2015-2020 роки
Джерело: побудовано на основі [2]

Позитивні тенденції у розвитку будівельної галузі за останні роки характеризуються зростанням індексу будівельної продукції. Цей показник зріс на 36,1 % у 2019 році, порівняно з 2015 роком, хоча в 2020 та 2021 роках темпи його зростання знизились (рис. 2).

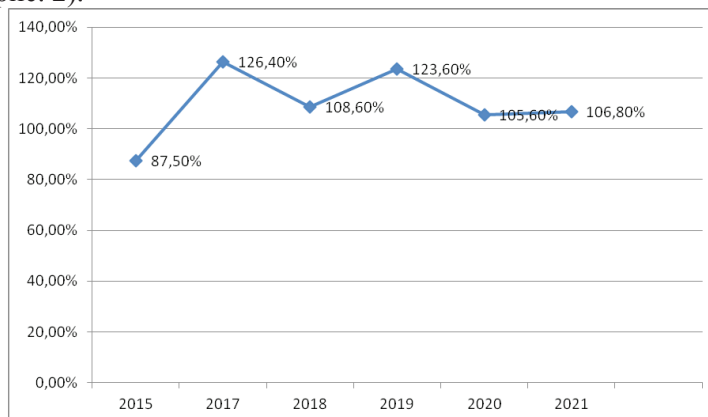

Рис. 2. Індекси будівельної продукції за 2015-2021 роки
Джерело: побудовано на основі [2]

За даними Державної служби статистики України, у 2020 році внесок будівельної галузі у ВВП становив лише 2,8 % [2]. Для порівняння цей показник в Словаччині становить 7,9 %, Польщі — 7,7 %, Швеції — 6,8 %, Румунії — 6,1 %. Тож будівельна галузь має значний потенціал для росту та потребує додаткових інвестиційних ресурсів [3].

Успіх будівельного ринку загалом залежить від наповнення його інвестиційним ресурсом. Обсяг капітальних інвестицій у будівництво за 2021 рік становив 51 833 млн грн, що становило лише 9,8 % від загального обсягу інвестицій [2]. Малий потік інвестицій у будівельну галузь пов'язаний насамперед з тим, що сьогодні вона є дуже витратомісткою. Будівництво промислових об'єктів практично відсутнє, тому що таке будівництво потребує великих інвестицій, держава не зацікавлена в будівництві великих промислових об'єктів, а інвестор (як зарубіжний, так і вітчизняний) в нинішній економічній ситуації в Україні не ризикує вкладати великі кошти. Будівництво соціальної інфраструктури (школи, садочки тощо) та комунальної інфраструктури (труби, мережі тощо) повністю залежить від фінансового наповнення місцевих бюджетів, бажання місцевої влади та економічної ситуації, яка б давала змогу розгорнути відповідну програму будівництва [4].

Аналіз структури капітальних інвестицій за джерелами фінансування показав, що структурні зміни в інвестиційному процесі у 2015-2021 рр. відбувались з певними змінами в структурі джерел фінансування, що дало змогу зробити такі висновки:

1) основним джерелом капітальних інвестицій (на рівні двох третин) є власні кошти підприємств;

2) висока питома вага власних коштів в інвестиціях зумовлена прагненням керівництва підприємств зберегти на них відтворювальний процес всупереч очевидній економічній вигоді, що досягається вкладенням грошей у спекулятивно-посередницькі угоди і боргові цінні папери;

3) дуже мала частка позикових коштів у джерелах інвестицій, всього 5,0 %;

4) кошти інвесторів-нерезидентів не відіграють істотної ролі в інвестиціях (в останні роки їх рівень становив менше 1 %);

5) відносно невелика питома вага в інвестиціях коштів індивідуальних забудовників зумовлена недостатнім рівнем реальних доходів основної маси населення. Водночас спостерігається незначне, але стабільне зростання обсягу капітальних інвестицій за рахунок державного та місцевого бюджетів (табл. 2).

Незважаючи на певне зростання в останні роки обсягу інвестицій, стає зрозумілим, що в сучасних умовах міська влада не має достатньо власних ресурсів, щоб самостійно реалізувати комплексні програми з капітального будівництва, а отже, потребує залучення партнерів, котрі погодяться на взаємовигідних умовах сприяти досягненню поставлених завдань.

Таблиця 2

Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування (відсотків)

	2015	2017	2018	2019	2020	2021 ¹
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Зокрема за рахунок						
Коштів державного бюджету	2,5	3,4	3,9	4,9	8,7	9,2
Коштів місцевих бюджетів	5,2	9,3	8,7	9,1	10,4	8,4
Власних коштів підприємств та організацій	67,5	69,1	70,8	65,4	66,5	68,6
Кредитів банків та інших позик	7,6	6,6	7,8	10,8	6,7	5,0
Коштів інвесторів-нерезидентів	3,0	1,4	0,3	0,7	0,4	0,1
Коштів населення на будівництво житла	11,7	7,3	6,0	5,2	4,9	5,4
Інших джерел фінансування	2,5	2,9	2,5	3,9	2,4	3,3

¹ Дані за січень-грудень
Джерело дані [2]

Більшість дослідників та експертів схиляються до думки, що одним із засобів розвитку капітального будівництва, який дає змогу залучати значні приватні фінансові ресурси, зокрема міжнародні, є державно-приватне партнерство, адже у приватному секторі акумульовано потужні інвестиційні ресурси, а також технологічні потужності та високопрофесійні кадри, які володіють прогресивними знаннями, цінним практичним досвідом та сучасними управлінськими технологіями, що можуть бути використані не лише для бізнесових цілей, а й для вирішення проблем соціально-економічного розвитку місцевих громад. Так, за визначенням Світового банку, державно-приватне партнерство — це угоди між публічними й приватними сторонами щодо виробництва і надання інфраструктурних послуг, які укладаються з метою залучення додаткових інвестицій і, що важливо, як засіб підвищення ефективності бюджетного фінансування. З. М. Бурик зазначає, що державно-приватне партнерство є формою взаємодії між органами державної влади і бізнесом у рамках реалізації інфраструктурних проєктів. Мета державно-приватного партнерства полягає у досягненні більшої ефективності в реалізації проєктів інфраструктури та полегшенні доступу до капіталу з метою розподілу фінансових ризиків та ризиків, пов'язаних із термінами реалізації проєктів, одночасно дотримуючись високих стандартів охорони навколишнього природного середовища та безпеки працівників [5].

Досвід провідних європейських країн переконливо доводить, що завдяки державно-приватному партнерству можна отримати доступ до ресурсів приватного сектору економіки. Так, лише 10-30 % коштів на розвиток багатьох європейських столиць надає держава, решта фінансується за рахунок приватного бізнесу. Для порівняння: 80 % інвестиційних програм розвитку міста Києва фінансується за рахунок бюджетних коштів. Особливо ефективні проєкти державно-приватного

партнерства у сфері освіти, медицини, оборони (Великобританія), енергетики, рекреації та захисту довкілля (Канада), транспорту (Греція, Австралія, Іспанія), життєзабезпечення сільських населених пунктів (США). Як свідчить світова статистика, залучення приватного інвестора у сектор комунального господарства дає змогу зменшити собівартість послуг до 25 %, а терміни виконання тих чи інших робіт — до 30 %, при цьому без суттєвого підвищення тарифів [5].

Капітальне будівництво здатне виступати інвестиційним мультиплікатором, що ініціює економічну активність інших учасників відтворювального процесу. Механізм його дії такий: фінансові кошти через уповноважений державний орган надходять на рахунок підприємств, що виграли інвестиційний конкурс, а потім, через певний час кошти повертаються до бюджету у вигляді податків. Поява продукції цих підприємств на внутрішньому ринку не лише розширює масштаби останнього, а й підвищує попит на продукцію підприємств постачальників, активізує роботу транспорту. Отже, попит на устаткування і матеріали ініціює попит на сировину, тобто один рівень інвестиційної активності ініціює інший рівень інвестиційної активності.

Висновки. Капітальне будівництво, беручи участь в освоєнні (здійсненні) капітальних вкладень, забезпечує зростання основних фондів і, відповідно, сприяє розвитку галузей народного господарства, розвитку виробництва і підвищенню добробуту населення. Застосовуючи у процесі здійснення своєї діяльності нову техніку і технології, будівництво сприяє впровадженню досягнень науково-технічного прогресу.

Для свого подальшого розвитку капітальне будівництво потребує значних інвестиційних ресурсів, дієвим механізмом залучення яких є державно-приватне партнерство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сафонов Ю. М., Євтеєва В. Г. Капітальне будівництво як економічна категорія. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2014. Вип. 1. С. 37–45.
2. Статистичний щорічник України за 2021 рік. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Будівельна галузь у 2019 році. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/stroitel'naya-otrasl-2019-godu-pokazalarekordnyu-1579790957.html>.
4. Адамська І. Сучасний стан й тенденції розвитку будівельної галузі України. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 5. С. 7–15.
5. Сабецька Т. І., Стефанишин Л. С., Григорів С. Ф. Управління проєктами державно-приватного партнерства у сфері капітального будівництва. *Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»*. 2021. Вип. 63. С. 52–58.

REFERENCES

1. Safonov Yu. M., & Yevtieieva V. H. (2014). Kapitalne budivnytstvo yak ekonomichna katehoriia: Visnyk Chernivetskooho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky, 1, 37-45 (in Ukrainian).

2. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2021 rik. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukrainian).
3. Budivelna haluz u 2019 rotsi. Retrieved from <https://www.rbc.ua/ukr/news/stroitel'naya-otrasl-2019-godu-pokazalarekordnyy-1579790957.html> (in Ukrainian).
4. Adamska, I. (2019). Suchasnyi stan y tendentsii rozvytku budivelnoi haluzi Ukrainy: Halytskyi ekonomichnyi visnyk, 5, 7–15 (in Ukrainian).
5. Sabetska, T. I., Stefanyshyn, L. S., & Hryhoriv, S. F. (2021). Upravlinnia proiektamy derzhavno-privatnoho partnerstva u sferi kapitalnoho budivnytstva: Naukovyi zhurnal «Prychornomorski ekonomichni studii», 63, 52-58 (in Ukrainian).

doi: 10.32403/1998-6912-2023-1-66-226-233

CAPITAL CONSTRUCTION AS A FACTOR OF ECONOMIC DEVELOPMENT

E. M. Palyha¹, T. F. Sydorchenko²

¹*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine*

²*Berdyansk State Pedagogical University,
66, Zhukovsky St., Zaporizhzhia, 69002, Ukraine
tetanasidorcenko@gmail.com*

Capital construction, acting as an indicator of the economic development of the national economy, requires constant analysis and attention. Together with mechanical engineering, capital construction forms the material basis of investment and production activity and ensures the formation and development of the production potential of the material sphere and its infrastructure. This is clearly evidenced by the figures, according to which 50 % of capital investments are investments in buildings and structures and almost 40 % of capital investments are directed to the purchase of machines, equipment and vehicles. Positive trends in the development of the construction industry in recent years are characterized by the growth of the index of construction products. This indicator increased by 36.1 % in 2019 compared to 2015, although its growth rate decreased in 2020 and 2021. The success of the construction market in general depends on filling it with investment resources. The volume of capital investments in construction for 2021 was only 9.8 % of the total volume of investments. The small flow of investments in the construction industry is primarily due to the fact that today it is very cost-intensive. The analysis of the structure of capital investments by sources of financing showed that structural changes in the investment process in 2015-2021 occurred with certain changes in the structure of sources of financing, which made it possible to draw the following conclusions: the main source of capital investments (at the level of two thirds) is own funds of enterprises; there is a slight but stable increase in the volume of capital investments

at the expense of state and local budgets. For its further development, the construction industry needs significant capital investments, the sources of which can be both domestic and foreign investors. The majority of researchers and experts are inclined to the opinion that one of the means of development of capital construction, which makes it possible to attract significant private financial resources, in particular international ones, is a public-private partnership.

Keywords: *capital construction, investments, construction industry, capital investments, public-private partnership.*

Стаття надійшла до редакції 05.05.2023.

Received 05.05.2023.